

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення частин другої і третьої статті 84 та частин другої і четвертої статті 94 Конституції України (справа щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України)

м.Київ, 7 липня 1998 року Справа N 1-19/98
N 11-рп/98

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Тимченка Івана Артемовича - головуєчий,
Вознюка Володимира Денисовича,
Свграфова Павла Борисовича,
Козюбри Миколи Івановича,
Корнієнка Миколи Івановича,
Малинникової Людмили Федорівни,
Мартиненка Петра Федоровича - суддя-доповідач,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Розенка Віталія Івановича,
Савенка Миколи Дмитровича,
Селівона Миколи Федосовича,
Скоморохи Віктора Єгоровича,
Тихого Володимира Павловича,
Чубар Людмили Пантеліївни,

за участю представника Президента України, суб'єкта права на конституційне подання, Підпалова Леоніда Васильовича - заступника Глави Адміністрації Президента України, а також залучених до участі в конституційному провадженні представників Верховної Ради України Селіванова Анатолія Олександровича - завідувача Відділу зв'язків з органами правосуддя Секретаріату Верховної Ради України, Зайця Анатолія Павловича - першого заступника начальника Науково-експертного управління Секретаріату Верховної Ради України та Копиленка Олександра Любимовича - заступника керівника Юридичного управління Секретаріату Верховної Ради України, розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої і третьої статті 84 та частин другої і четвертої статті [94 Конституції України](#).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями [39](#), [41](#) Закону України "[Про Конституційний Суд України](#)" стало конституційне подання Президента України про необхідність офіційного тлумачення положень частин другої і третьої статті 84 та частин другої і четвертої статті 94 Конституції України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України "Про Конституційний Суд України" є практична необхідність в офіційному тлумаченні положень частин другої і третьої статті 84 Конституції України, які передбачають, що рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування, яке здійснюється народним депутатом України особисто, та положень частин другої і четвертої статті 94 Конституції України, що визначають строки підписання та офіційного оприлюднення закону Президентом України та порядок повторного розгляду закону, повернутого Президентом України зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України.

Заслухавши суддю-доповідача Мартиненка П.Ф., пояснення Підпалова Л.В., Селіванова А.О., Зайця А.П., Копиленка О.Л. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання порушує питання про необхідність тлумачення положення частини другої статті 84 Конституції України, оскільки окремі законопроекти або поправки до них ставляться головоючим на пленарних засіданнях Верховної Ради України на голосування по кілька разів підряд без будь-яких змін, а це не впливає із змісту частини другої статті 84 Конституції України і суперечить вимогам [Регламенту Верховної Ради України](#).

У листі Голови Верховної Ради України до Конституційного Суду України з цього приводу зазначається, що частина друга статті 84 Конституції України не визначає кількості голосувань, шляхом яких приймаються рішення Верховної Ради України, тому це питання потребує законодавчого врегулювання.

Конституційний Суд України в офіційному тлумаченні положення частини другої статті 84 Конституції України виходить з того, що Верховна Рада України є органом державної влади, діяльність якого передусім спрямовано на забезпечення народного представництва та виявлення державної волі прийняттям законів шляхом голосування народних депутатів України.

Голосування у Верховній Раді України в контексті частини другої статті 84 Конституції України - це дія, якою на пленарному засіданні завершується обговорення проектів законів, постанов, інших актів та приймаються рішення Верховної Ради України (стаття 91 Конституції України) і яка здійснюється народними депутатами України особисто. Рішеннями Верховна Рада України також відхиляє законопроекти, їх окремі частини та поправки до них після їх обговорення.

Закони, постанови та інші акти, які під час голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України були підтримані встановленою більшістю голосів від її конституційного складу, вважаються прийнятими. Конституція України встановлює певні умови прийняття та оприлюднення законів, які набувають чинності згідно з частиною третьою статті 57 та частиною п'ятою статті 94 Конституції України. Разом з тим у частині другій статті 84 Конституції України, як і в будь-якому іншому положенні Конституції України, не встановлено вимог щодо порядку проведення голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України, в тому числі випадків і підстав визнання голосування таким, що не відбулося, та проведення переголосувань у разі необхідності. Ці питання підлягають врегулюванню відповідно до частини п'ятої статті 82 Конституції України в законі про регламент Верховної Ради України.

2. Суб'єкт права на конституційне подання посилається на те, що на пленарних засіданнях Верховної Ради України під час прийняття рішень значна частина народних депутатів України голосує за відсутніх народних депутатів України, що, на його погляд, суперечить вимогам частини третьої статті 84 Конституції України, згідно з якою голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто.

У листі Голови Верховної Ради України відзначається, що оскільки голосування, як свідчить існуюча у Верховній Раді України практика, здійснюється у різний спосіб - відкрите нефіксоване, відкрите фіксоване або поіменне за допомогою електронної системи підрахунку голосів, таємне шляхом подання бюлетенів тощо, то залежно від ситуацій можна по-різному розуміти термін "особисте голосування".

Аналіз положення частини третьої статті 84 Конституції України дає підстави для висновку, що особисте голосування народного депутата України на засіданнях Верховної Ради України означає його безпосереднє волевиявлення незалежно від способу голосування. В Конституції України відсутні положення, які надавали б право народному депутату України голосувати за іншого народного депутата України на засіданнях Верховної Ради України. Таке право суперечило б природі представницького мандата народного депутата України, закріпленого в Конституції України.

Народний депутат України одержує депутатський мандат від виборців, котрим Основний Закон гарантує вільне волевиявлення (частина друга статті 71 Конституції України) і з якими народний депутат України як їх представник підтримує зв'язок. За допомогою механізму цього представництва громадяни України реалізують своє конституційне право брати участь в управлінні державними справами (частина перша статті 38 Конституції України) і здійснюють народне волевиявлення (стаття 69 Конституції України).

Народний депутат України є повноважним представником Українського народу у Верховній Раді України, відповідальним перед ним, і покликаний виражати і захищати його інтереси. Виконання народним депутатом України своїх обов'язків в інтересах усіх співвітчизників впливає із змісту присяги, яку складає народний депутат України перед Верховною Радою України (частина перша статті 79 Конституції України).

Отже, повноваження народного депутата України делеговані йому народом як сувереном влади (частина друга статті 5, частина перша статті 38 Конституції України) і зобов'язують його брати участь у прийнятті рішень Верховної Ради України шляхом голосування. Саме тому, що ці повноваження є делегованими і не підлягають подальшому делегуванню без згоди на це з боку суверена влади, народний депутат України не має права передавати свої повноваження щодо здійснення голосування іншому народному депутату України. Практика голосування одного народного депутата України за іншого не має юридичних підстав. Відповідно до частини першої статті 152 Конституції України порушення встановленої Конституцією України процедури розгляду чи ухвалення законів та інших правових актів є підставою для визнання їх неконституційними.

3. Згідно з частиною другою статті [94 Конституції України](#) Президент України протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. Відповідно до частини четвертої статті 94 Президент України зобов'язаний у десятиденний строк підписати та офіційно оприлюднити закон, якщо під час повторного розгляду він буде знову прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що в цих положеннях Конституції України не визначено, про які саме дні йдеться - про календарні чи робочі, а також, чи зараховуються до п'ятнадцятиденного строку святкові й інші неробочі дні.

У листі Голови Верховної Ради України зазначено, що оскільки застереження стосовно робочих днів у частині другій статті 94 Конституції України відсутнє, підстав для порушення питання щодо включення до зазначеного строку неробочих днів немає.

У вирішенні цього питання Конституційний Суд України виходить з того, що в Конституції України закріплено загальний порядок обчислення строків, єдиний для всіх органів влади, - в календарних днях (частина друга статті 77, частина третя статті 82, пункт 31 частини першої статті 85, частина друга статті 90 та ін.).

Конституційний Суд України при цьому бере до уваги і загальноприйнятий у законодавстві України порядок обчислення строків вчинення відповідних процесуальних дій органами влади. Так, у [Цивільному процесуальному кодексі України](#) передбачено, що коли строки визначаються днями, то їх обчислюють з дня, наступного після того дня, з якого починається строк. Якщо закінчення строку припадає на неробочий день, то за останній день строку вважається перший після нього робочий день (частина третя статті 87). Аналогічні положення містяться в частині третій статті 51 Арбітражного процесуального кодексу України, а також у Регламенті Верховної Ради України (частини третя та четверта [статті 11.0.1.](#)).

Термін "дні", якщо він вживається у зазначених правових актах без застережень, означає лише календарні дні. Саме в такому значенні цей термін вживається і в тексті Конституції України, зокрема у статті 94.

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення частини другої статті 94 Конституції України щодо п'ятнадцятиденного строку, а також положення частини четвертої статті 94 Конституції України щодо десятиденного строку треба тлумачити так, що перебіг цих строків має здійснюватися в календарних днях. Строки підписання та офіційного оприлюднення Президентом України законів України, визначені частинами третьою та четвертою статті 94 Конституції України, потрібно розуміти так, що вони починаються з наступного дня після отримання законів Президентом України, а якщо їх завершення припадає на вихідний або святковий день, то днем закінчення цих строків є наступний робочий день.

4. Суб'єкт права на конституційне подання просить дати офіційне тлумачення положень частин другої та четвертої статті 94 Конституції України, за якими Президент України має право протягом п'ятнадцяти днів після отримання закону повернути його зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. Якщо під час повторного розгляду закон буде знову прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, Президент України зобов'язаний підписати його та офіційно оприлюднити протягом десяти днів.

У конституційному поданні наголошується на тому, що за логікою положення частини четвертої цієї статті Верховна Рада України має розглянути і проголосувати пропозиції Президента України, а в разі незгоди з ними - поставити на голосування відповідні положення закону, проти яких заперечує Президент України. Такі положення закону можуть бути знову прийняті лише за умови, якщо за них проголосують не менш як дві третини конституційного складу Верховної Ради України. Але на практиці, підкреслює суб'єкт права на конституційне подання, Верховна Рада України, відхиляючи під час повторного розгляду сформульовані Президентом України пропозиції до конкретного закону, не приймає відповідні його положення, проти яких заперечував Президент України, двома третинами голосів народних депутатів України, а подає цей закон знову для підписання та оприлюднення.

У листі Голови Верховної Ради України стверджується, що частина четверта статті 94 Конституції України не визначає процедуру повторного розгляду Верховною Радою України закону, повернутого Президентом України з вмотивованими і сформульованими пропозиціями.

Положення цієї статті передбачають лише необхідність під час повторного розгляду прийняття закону Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу.

Конституційний Суд України виходить з того, що термін "закон" вживається в частині четвертій статті 94 Конституції України у значенні юридично цілісного і структурно завершеного нормативно-правового акта, який приймається Верховною Радою України відповідно до її конституційних повноважень (пункт 3 частини першої статті 85, стаття 92 Конституції України), і не означає за змістом окрему частину закону чи поправку до нього.

Президент України відповідно до пункту 30 частини першої статті 106 Конституції України має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України, додавши до них, згідно з частиною другою статті 94 Конституції України, свої вмотивовані і сформульовані пропозиції. Застосоване Президентом України вето щодо прийнятого закону своїм юридичним наслідком має скасування останніх результатів голосування за нього і відкриття процедури його повторного розгляду у Верховній Раді України, яка має право враховувати або не враховувати пропозиції Президента України до закону і прийняти його знову. Врахування цих пропозицій Верховною Радою України виступає як конституційна передумова підписання та офіційного оприлюднення закону Президентом України (частина четверта статті 94 Конституції України).

З викладеного випливає, що дія частини четвертої статті 94 Конституції України поширюється лише на випадки, коли Верховна Рада України, згідно з частиною четвертою статті 94 Конституції України, під час повторного розгляду повністю чи частково відхиляє пропозиції Президента України. У таких випадках вона має прийняти цей закон у цілому не менш як двома третинами від її конституційного складу, і Президент України, відповідно до частини четвертої статті 94 Конституції України, зобов'язаний підписати та офіційно оприлюднити його протягом десяти днів.

Цей висновок не поширюється на випадки, коли Верховна Рада України під час повторного розгляду закону врахувала пропозиції Президента України повністю (у запропонованій ним редакції). У цьому разі при прийнятті закону під час повторного розгляду Верховна Рада України не

може бути пов'язана вимогою двох третин від її конституційного складу, а Президент України, відповідно до частини четвертої статті 94 Конституції України, повинен підписати та офіційно оприлюднити повторно прийнятий закон протягом десяти днів.

Однак якщо Верховна Рада України, відхиливши пропозиції Президента України або повністю врахувавши їх, вносить за своєю ініціативою додаткові зміни до закону, не передбачені пропозиціями Президента України, то змінений у такий спосіб закон підпадає під дію частини другої статті 94 Конституції України: Президент України має право повернути цей закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями для нового розгляду Верховною Радою України або підписати його, взяти до виконання та офіційно оприлюднити.

На основі викладеного та керуючись статтями [147](#), [150 Конституції України](#), статтями [51](#), [63](#), [70](#), [77](#), [95](#) Закону України "[Про Конституційний Суд України](#)", Конституційний Суд України в и р і ш и в:

1. Положення частини другої статті 84 Конституції України треба розуміти так, що рішення Верховної Ради України, зокрема закони, постанови, інші акти, а також рішення Верховної Ради України щодо прийняття (відхилення) постатейно законопроектів, поправок до них приймаються лише на пленарному засіданні Верховної Ради України за умови особистої участі народних депутатів України в голосуванні та набрання встановленої Конституцією України, [законом про регламент Верховної Ради України](#) кількості голосів на їх підтримку.

Порядок проведення голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України, в тому числі випадки та підстави переголосування, підлягають врегулюванню відповідно до частини п'ятої статті 82 Конституції України в законі про регламент Верховної Ради України.

2. Положення частини третьої статті 84 Конституції України щодо здійснення народним депутатом України голосування на засіданнях Верховної Ради України означає його безпосереднє волевиявлення незалежно від способу голосування, тобто народний депутат України не має права голосувати за інших народних депутатів України на засіданнях Верховної Ради України.

Порушення встановленої Конституцією України процедури ухвалення законів та інших правових актів Верховною Радою України є підставою для визнання їх неконституційними (частина перша статті 152 Конституції України).

3. Перебіг п'ятнадцятиденного строку, передбаченого частиною другою статті 94 Конституції України, а також десятиденного строку, передбаченого частиною четвертою статті 94 Конституції України, треба обчислювати в календарних днях.

Строки підписання та офіційного оприлюднення Президентом України законів України, визначені частинами третьою та четвертою статті 94 Конституції України, починаються з наступного дня після їх отримання Президентом України. Якщо закінчення п'ятнадцятиденного строку, передбаченого частиною другою статті 94 Конституції України, а також десятиденного строку, передбаченого частиною четвертою статті 94 Конституції України, припадає на вихідний або святковий день, то днем закінчення цього строку є наступний робочий день.

4. Встановлена в частині четвертій статті 94 Конституції України вимога щодо повторного прийняття закону Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу поширюється лише на закони, пропозиції Президента України до яких повністю або частково відхилені. Ця вимога стосується прийняття закону в цілому.

Якщо пропозиції Президента України до закону у пропонованій ним редакції враховано повністю, повторного прийняття закону не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України не вимагається.

У разі прийняття Верховною Радою України закону після повторного розгляду з урахуванням пропозицій Президента України глава держави зобов'язаний підписати його та офіційно оприлюднити у десятиденний строк.

Якщо під час розгляду пропозицій Президента України до закону будуть внесені зміни, не передбачені цими пропозиціями, Президент України діє відповідно до частини другої статті 94 Конституції України.

5. Верховній Раді України, Президентові України забезпечити відповідно до їх повноважень виконання цього Рішення.

6. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у "Віснику Конституційного Суду України" та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ